

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 40 (2013)

Αφιέρωμα: Θεσμοί, δημόσιες πολιτικές και μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα

Καίτη Αρώνη-Τσίχλη, Αγροτικές εξεγέρσεις στην παλιά Ελλάδα 1833-1881, δεύτερη βελτιωμένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2009, 516 σελ

Δέσποινα Παπαδημητρίου

doi: [10.12681/hpsa.14566](https://doi.org/10.12681/hpsa.14566)

Copyright © 2017, Δέσποινα Παπαδημητρίου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαδημητρίου Δ. (2017). Καίτη Αρώνη-Τσίχλη, Αγροτικές εξεγέρσεις στην παλιά Ελλάδα 1833-1881, δεύτερη βελτιωμένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2009, 516 σελ. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 40, 186–188. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14566>

ΚΑΙΤΗ ΑΡΩΝΗ-ΤΣΙΧΛΗ, *Αγροτικές εξεγέρσεις στην παλιά Ελλάδα 1833-1881*, δεύτερη βελτιωμένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2009, 516 σελ.

Το βιβλίο της Καίτης Αρώνη-Τσίχλη επανεκδόθηκε το 2009 με βελτιώσεις αλλά χωρίς αναθεωρήσεις, αφού και η μεταγενέστερη έρευνα της συγγραφέως επιβεβαίωσε τα αρχικά της συμπεράσματα. Πρόκειται για μια μελέτη κοινωνικής ιστορίας η οποία δεν γίνεται ερήμην του πολιτικού και της λαϊκής κουλτούρας. Με κριτήριο τους φορείς συγκρότησής τους και ανεξάρτητα από το εκάστοτε περιεχόμενο των αιτημάτων, οι αγροτικές εξεγέρσεις διερευνώνται ως μέρος των μαζικών λαϊκών κινημάτων. Η μελέτη τους γίνεται στο πλαίσιο της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης της υπαίθρου γενικότερα, μέσα από τη διερεύνηση του ρόλου μεμονωμένων πολιτικών ελίτ, κομματικών ηγετικών ομάδων ειδικότερα και του εν γένει υφιστάμενου κομματικού ανταγωνισμού, παραγόντων που επέδρασαν στην εκδήλωση ορισμένων εξεγέρσεων. Η μελέτη δεν υποτιμά εξάλλου το υπόστρωμα δυσαρέσκειας, την «ψυχολογική βάση» της εξέγερσης, συναρθρώνοντας τις αναπαραστάσεις με τα όποια επιμέρους κοινωνικά αιτήματα.

Οι εξεγεργμένοι αγρότες στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος βρίσκουν προνομιακή θέση στην ιστορική αυτή σύνθεση ως τα υποκείμενα που αντιδρούν διεκδικώντας. Περιοδολογώντας τις εξεγέρσεις η συγγραφέας διακρίνει τη φάση των δυναμικών ένοπλων κινητοποιήσεων, τις οποίες ερμηνεύει ως έκφραση αντίστασης των στρωμάτων αυτών στην ενσωμάτωσή τους στην κεντρική εξουσία που θεσμοθετεί το εθνικό κράτος με βάση την εμπειρία της νεωτερικής συνθήκης. Οι εξεγέρσεις της οθωνικής περιόδου γίνονταν έτσι ευκολότερα κατανοητές ως εκδηλώσεις αντίθεσης στη θεσμική αλλαγή μιας πολιτικά προνεωτερικής και πολιτισμικά αρχαϊκής αγροτικής κοινωνίας. Έχουν ως κίνητρο τη μη αποδοχή νέων οργανωτικών δομών τις οποίες οι τοπικές και παραδοσιακές κοινωνίες εκλαμβάνουν ως ανοίκειες. Η Αρώνη-Τσίχλη χαρακτηρίζει εύστοχα τις εν λόγω εξεγέρσεις ως την «προϊστορία» του ελληνικού αγροτικού κινήματος, εφόσον εκφράζουν περισσότερο τις παλαιότερες μορφές κινητοποιήσεων που εντάσσονται σε ένα καθαρά προνεωτερικό στάδιο και λιγότερο προσιωνίζουν τις σύγχρονες εξεγέρσεις, κατά το πρότυπο όσων είχαν εκδηλωθεί στη διάρκεια του ευρωπαϊκού 19ου αιώνα. Με άλλα λόγια, οι εξεγέρσεις της πρώτης περιόδου αποτελούν περισσότερο την «εκπινοή» μιας μορφής κινητοποιήσεων παλαιού τύπου και ως εκ τούτου διαφοροποιούνται από τα κινήματα κοινωνικού μετασχηματισμού. Η

χρονικότητα αυτή καλύπτει την περίοδο 1833 έως 1852, έτος κατά το οποίο έλαβε χώρα η μαζικότερη και ταυτόχρονα η πιο οπισθοδρομική από τις εξεγέρσεις, εκείνη του Παπουλάκου. Κατά τη δεύτερη περίοδο που κλείνει το 1881 (με την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος και την εμφάνιση ενός αμιγώς αγροτικού ζητήματος) απουσιάζουν οι αγροτικές κινητοποιήσεις σε μια συγκυρία αλλαγής του πολιτικού σκηνικού που χαρακτηρίζεται από την αποδυνάμωση των τριών «ξενικών» κομμάτων, την αποχώρηση από τα δρώμενα της επαναστατικής γενιάς του 1821 και την ανάδειξη νέων πολιτικών ηγεσιών.

Η σχέση τοπικής-γενικής ιστορίας, φορέων των εξεγέρσεων με τους φορείς της πολιτικής εξουσίας, η αντίθεση περιφέρειας-κεντρικής διοίκησης που έφερ αντιμέτωπους ισχυρούς φορείς της περιφέρειας με την κεντρική διοίκηση λόγω της κατάργησης των παραδοσιακών αυτονομιών και προνομίων, η εκδήλωση αισθημάτων άλλοτε υποταγής και συνεργασίας και άλλοτε ανταρσίας από διάφορες παραδοσιακές ελίτ καθώς και η σχέση λαϊκών δοξασιών, φημών και συνωμοσιολογίας στη συγκρότηση της φαντασιακής πραγματικότητας, συνιστούν μέριμνες της ιστοριογραφικής πρότασης της συγγραφέως.

Οι παραχές της Τήνου στα τέλη Αυγούστου 1833 εξιστορούνται ως άρνηση υπακοής στις οικονομικές ρυθμίσεις της κυβέρνησης, στη συνάρθρωσή τους όχι μόνο με τη στάση των κατοίκων απέναντι στην αρχή και την πολιτική συγκέντρωση των προσόδων από την κεντρική διοίκηση, αλλά και σε συνάφεια με την κατανομή της πολιτικής εξουσίας και τη στάση της κυβέρνησης απέναντι στους εξεγερθέντες και τους θεωρούμενους ως αρχηγούς τους. Λαμβανομένου υπόψη ότι η Τήνος ήταν ένα από τα παραδοσιακά προπύργια του ρωσικού κόμματος, ακολούθησε η σύλληψη των σημαντικότερων οπλαρχηγών που ανήκαν στο καποδιστριακό κόμμα, όπως ο Θ. Κολοκοτρώνης και ο Δ. Πλαπούτας, με τις γνωστές πολιτικές επιπτώσεις και τη δίκη τους.

Η διαλεκτική των δύο χρονικοτήτων, του παλαιού και του νέου, είναι εμφανής στις διαδικασίες συγκρότησης των κρατικών δομών και στις κοινωνικές αλλαγές, αλλά και στις έννοιες που χρησιμοποιούσαν τα ιστορικά υποκείμενα –στην περίπτωση μας οι χωρικοί– για να προσδιορίσουν τις δράσεις τους, στη διαμόρφωση των οποίων καθοριστικό ρόλο έπαιξε η γεωγραφία τους. Περιοχές με αναπτυγμένο κατά το παρελθόν τον κλεφταρματολικό θεσμό και το αίσθημα ανταρσίας (Μάνη, κεντρική και δυτική Ρούμελη) βρισκόνταν σε έναν συνεχή επαναστατικό αναβρασμό.

Η Αρώνη-Τοίχλη εξετάζει τη δομή των εξεγέρσεων καταγράφοντας σε θε-

ωρητικό επίπεδο τις διαφορές ανάμεσα στην επανάσταση και στη εξέγερση. Ταξινομώντας τέλος τις εξεγέρσεις διακρίνει δύο βασικές κατηγορίες, από τις οποίες η πρώτη περιλαμβάνει όσες αμφισβητούν τη γενικότερη επιβολή της νέας τάξης πραγμάτων από το καινοφανές εθνικό και συγκεντρωτικό κράτος σε μια κοινωνία άκρως παραδοσιακή –επιβολή που επιχειρείται μέσα από μεταβολές στη διοίκηση ή μεταρρυθμίσεις στην οικονομία με την υιοθέτηση νέων φορολογικών μέτρων, μέσα από εκκλησιαστικές μεταρρυθμίσεις ή μέσω μέτρων για την άμυνα του κράτους και την ασφάλεια του καθεστώτος (στρατολογία, οπλοφορία, κατεδάφιση πύργων στη Μάνη). Η δεύτερη μορφή των εξεγέρσεων περικλείει εκείνες που σχετίζονται με τις εκλογές και τις νέες δυνατότητες για νομή της εξουσίας.

Όπως αναλύεται στο βιβλίο η βασική πηγή των ένοπλων συγκρούσεων δεν ήταν η άνιση κατανομή του πλούτου. Οι εξεγέρσεις αυτές δεν στρέφονται ενάντια στην υφιστάμενη ταξική δομή, με χαρακτηριστικό το γεγονός ότι πουθενά δεν προβάλλεται ούτε καν το φλέγον ζήτημα της εποχής για διανομή των εθνικών γαιών. Επίσης δεν σημειώνεται πουθενά αιχμή κατά του προσώπου του βασιλιά ή του θεσμού του βασιλικού αξιώματος. Μια άλλη παράμετρος που διερευνάται είναι η σχέση εξεγέρσεων και λιστείας επειδή, όπως επισημαίνεται, πρόκειται για τις δύο πιο σημαντικές μορφές κοινωνικής διαμαρτυρίας της εποχής.

Το βιβλίο αυτό αντλώντας στοιχεία από ένα πλούσιο πρωτογενές υλικό (αρχαιακό και Τύπος της εποχής) θέτει ερωτήματα εξόχως ενδιαφέροντα για τον ιστορικό της νεότερης Ελλάδας, τον πολιτικό επιστήμονα που ασχολείται με τις συλλογικές δράσεις και τα κοινωνικά κινήματα και τον φιλόστορα που αναζητεί μια σε βάθος ανάλυση του ελληνικού 19ου αιώνα.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ